

ПСИХОФІЗИЧНИЙ ВПЛИВ МУЗИЧНО-ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА НА ГЛЯДАЧА В УМОВАХ ВІЙНИ НА ПРИКЛАДІ ЖАНРУ МЮЗИКЛУ

Лазановський С. С., здобувач вищої освіти I курсу освітнього рівня «магістр», кафедра сценічного мистецтва і хореографії, Навчально-науковий інститут мистецтв, Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, Україна

Науковий керівник: Федорків О. П., кандидатка мистецтвознавства, кафедра сценічного мистецтва і хореографії, Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, Україна

В умовах повномасштабної війни театр функціонує не лише як інституція художнього дозвілля, а й як простір комунікації, емоційного відновлення та символічного впорядкування кризового досвіду. У цьому контексті для українського глядача відвідування вистави може бути формою тимчасового подолання повсякденної тривожності, повернення до спільного переживання та підтримання зв'язку з культурною ідентичністю. Особливе місце в цьому процесі посідає мюзикл, оскільки він поєднує драматичну дію, музику, вокал, хореографію, пластику, візуальну образність, а також колективну присутність акторів та аудиторії. Проблемне поле дослідження формується на перетині двох тенденцій. З одного боку, у воєнний час посилюється потреба аудиторії в емоційній підтримці, символічній безпеці та колективному переживанні травматичного досвіду. З іншого боку, роль саме синтетичних музично-театральних жанрів у цих процесах потребує ґрунтовного теоретично осмислення. У сучасному українському науковому дискурсі вже фіксується активізація досліджень театру воєнного часу, однак спеціальний аналіз психофізичного впливу мюзиклу як жанру потребує окремої уваги. Проблематика психофізичного впливу мюзиклу на глядача потребує залучення декількох дослідницьких напрямів. Перший напрям становлять праці з психології та нейропсихології музики. Так, С. Кьольш (S. Koelsch) доводить, що музика може модулювати активність структур мозку, пов'язаних з емоціями, винагородою, увагою та регуляцією настрою, зокрема амігдали, гіпокампа, прилеглого ядра (nucleus accumbens), інсули та поясної кори [1, р. 170–180]. Для дослідження мюзиклу це важливо, оскільки музичний компонент у виставі діє не як фон, а як активний чинник афективного та тілесного залучення.

Другий напрям пов'язаний із теорією мюзиклу та музичного театру. У науковій праці М. Тейлор і Д. Саймондс (M. Taylor, D. Symonds) розглядають мюзикл як синтетичну форму сценічного мислення, у якій текст, музика, рух і сценічна дія не дублюють, а взаємно посилюють одне одного [2]. У цьому контексті мюзикл відрізняється від драматичного театру, опери, оперети та концертного виконання тим, що емоційний стан персонажа може одночасно розкриватися через слово, вокал, ритм, пластику й ансамблеву взаємодію.

Третій напрям охоплює дослідження мистецтва, здоров'я та психосоціальної підтримки. Зокрема Д. Фанкорт і С. Фінн (D. Fancourt, S. Finn) у звіті, підготовленому

для ВООЗ, узагальнили наявні докази щодо ролі мистецьких практик у підтриманні добробуту, регуляції емоційного стану, посиленні соціальної взаємодії та збереженні здоров'я [3]. Водночас матеріали ВООЗ щодо підтримки України під час війни наголошують на значенні міжсекторальної психосоціальної допомоги, орієнтованої не лише на клінічне лікування, а й на підтримку громад і соціальних зв'язків [4].

Четвертий напрям становлять українські дослідження театру воєнного часу. У своєму дослідженні Б.-Г. Бенюк систематизує публіцистичний і науковий дискурс щодо функціонування українського театру в період повномасштабної війни 2022–2024 років [5, с. 451–457]. Це дає змогу розглядати театр воєнного часу не лише як мистецьке явище, а і як інструмент культурної самоорганізації суспільства, що реагує на досвід війни через сценічну репрезентацію, публічне осмислення та підтримання комунікативного зв'язку з глядачем.

Водночас О. Цисельська розглядає історіографію українського театру в умовах російсько-української війни 2014–2025 років і підкреслює його роль у підтриманні національної ідентичності сучасного українського суспільства [6, с. 126–137]. Проте в цих працях мюзикл переважно не аналізується як окремий об'єкт психофізичного впливу на аудиторію. Недостатньо розкритими залишаються саме ті механізми, через які поєднання музики, вокалу, драматичної дії, хореографії та сценічної візуальності може впливати на емоційний стан, тілесне напруження, увагу та відчуття колективної присутності глядача. З огляду на це, виникає потреба в окремому теоретичному осмисленні мюзиклу як синтетичного жанру, здатного в умовах війни виконувати не лише естетичну, а й культурно-підтримувальну функцію. Попередні дослідження дають змогу визначити три головні прогалини. По-перше, недостатньо розмежовано вплив мюзиклу, драматичного театру, опери, оперети та концерту на глядача в умовах війни. По-друге, бракує україноцентричних узагальнень щодо того, як музично-театральні жанри працюють із досвідом тривоги, втрати, пам'яті та відновлення під час повномасштабної війни. По-третє, у науковому обігу часто змішуються поняття психологічного, психофізичного, психоемоційного та психосоціального впливу, що ускладнює точне визначення предмета дослідження.

Метою дослідження є осмислення психофізичного впливу музично-театрального мистецтва на глядача в умовах війни на прикладі жанру мюзиклу.

Для досягнення мети передбачено виконання таких **завдань**: уточнити зміст поняття психофізичного впливу мюзиклу на глядача та розмежувати його з психологічним, психоемоційним і психосоціальним впливом; визначити ключові рівні впливу мюзиклу як синтетичного жанру, зокрема емоційний, тілесний, когнітивний і соціальний; обґрунтувати значення мюзиклу в умовах війни як форми культурної підтримки, символічного відновлення та збереження колективної стійкості українського глядача.

У межах цього дослідження психологічний вплив розуміється як дія мистецького твору на свідомі психічні процеси глядача: увагу, пам'ять, уяву, інтерпретацію та оцінку подій. Психоемоційний вплив охоплює афективну сферу, зокрема переживання страху, співчуття, радості, напруги, полегшення або надії. Психосоціальний вплив пов'язаний із відновленням соціального контакту, відчуттям спільності, належності до групи та підтриманням колективної ідентичності. Психофізичний вплив у цьому контексті визначається як одночасна дія сценічного

твору на психічні процеси та тілесні реакції глядача: дихання, м'язову напругу, увагу, ритмічну синхронізацію, загальний рівень збудження або розслаблення.

Мюзикл має особливу здатність поєднувати ці рівні, оскільки його сценічна структура не обмежується словесним повідомленням. Якщо драматична вистава переважно організована навколо діалогу, конфлікту й акторської психології, то мюзикл виводить емоцію персонажа у вокальну, ритмічну, пластичну та ансамблеву форму. В операх музика часто є провідним носієм драматургії, проте мюзикл активніше поєднує вокал із розмовними сценами, хореографією, ритмом популярної музики та візуальною динамікою. На відміну від концерту, мюзикл зберігає сюжетну дію та персонажну мотивацію; на відміну від оперети, він може працювати не лише з комедійністю чи легкою жанровістю, а й із темами історичної пам'яті, травми, соціального вибору та національної ідентичності.

Нейропсихологічний аспект впливу мюзиклу пов'язаний із тим, що музика активізує системи емоційної оцінки, винагороди, очікування та тілесної реакції [1, р. 170–180]. У мюзиклі ці механізми посилюються завдяки одночасній дії вокалу, оркестрової або електронної музичної партії, ритмічного малюнка, пластики, світла й сценічного руху. Глядач сприймає не лише сюжет, а й темп, тембр голосу, динаміку ансамблю, зміну напруги та розрядки. Саме тому психофізичний вплив мюзиклу не можна зводити лише до емоційного враження, оскільки він формується через комплекс слухових, зорових, моторних і соціальних стимулів.

У воєнний час ця дія набуває додаткового значення. Людина, яка тривалий час перебуває в ситуації хронічної стресової мобілізації, інформаційного перевантаження, втрат або очікування небезпеки, потребує не лише раціонального пояснення власного стану, а й безпечної символічної форми для переживання страху, болю, пам'яті та надії. Мюзикл може виконувати таку функцію, оскільки пропонує художньо організований простір, де травматичні й напружені теми проходять через музику, ритм, ансамблеву дію та естетичну дистанцію.

Окрім того, український контекст підтверджує актуальність такого підходу. Так, мюзикл «Тигролови» за романом Івана Багряного може розглядатися як приклад сценічного звернення до тем свободи, переслідування, спротиву та повернення до власної ідентичності. Реп-мюзикл «Ти [Романтика]», присвячений митцям Розстріляного відродження, актуалізує історичну пам'ять, культурну травму та досвід знищення української інтелігенції. Такі постановки не є психотерапевтичними практиками, однак вони створюють художню форму, у якій глядач може співвіднести власний воєнний досвід із ширшим культурно-історичним контекстом [7].

Водночас мюзикл не можна ототожнювати з психотерапією. Психотерапія є клінічною практикою, що здійснюється фахівцем у межах професійної допомоги. Психосоціальна підтримка охоплює ширші немедичні форми допомоги людині й громаді, спрямовані на стабілізацію, соціальне включення та відновлення зв'язків. Культурна підтримка є ще ширшою функцією мистецтва, що не має лікувальної мети, але може сприяти емоційному впорядкуванню досвіду, відчуттю спільності та символічному відновленню. Таким чином, мюзикл належить саме до сфери культурної підтримки, хоча в окремих ситуаціях може перетинатися з психосоціальними практиками [3; 4].

Окремого значення набуває тілесний аспект. Ритм, що структурує дію, синхронність ансамблю, повторювані музичні мотиви, вокальні кульмінації та пластичні переходи можуть впливати на дихання, увагу та рівень тілесної напруги глядача. Проте в мюзиклі ці елементи функціонують не як терапевтична методика, а як художні засоби. З огляду на наведене, коректним є твердження не про лікувальний ефект мюзиклу, а про його здатність організовувати емоційно-тілесне сприйняття в межах естетичної дистанції. Узагальнення головних рівнів психофізичного впливу мюзиклу на глядача подано в таблиці 1.

Таблиця 1

Рівні психофізичного впливу мюзиклу на глядача в умовах війни

Рівень впливу	Механізм дії	Сценічний носій	Очікувана реакція глядача
Емоційний	Активация пам'яті, очікування, співпереживання	Вокал, мелодія, інтонація, музична кульмінація	Переживання співчуття, полегшення, надії або емоційного напруження
Тілесний	Ритмічна організація уваги, дихання, м'язової напруги	Темпоритм, хореографія, ансамблева синхронність	Зниження або підвищення тілесного збудження, відчуття залученості
Когнітивний	Осмилення сюжету, символів, історичної пам'яті	Драматургія, текст, образи персонажів	Інтерпретація воєнного досвіду через художню форму
Соціальний	Переживання спільної присутності та колективної реакції	Театральний зал, ансамблева дія, фінальні сцени	Відчуття належності, солідарності, культурної тягlosti

Джерело: власна розробка авторів

Подана систематизація засвідчує, що психофізичний вплив мюзиклу не є однорівневим. Він формується через поєднання емоційного, тілесного, когнітивного та соціального компонентів, які в умовах війни набувають функції культурної підтримки й символічного відновлення. Етичний вимір мюзиклу воєнного часу потребує спеціального врахування. Робота з травматичним досвідом аудиторії не може будуватися на надмірній гучності, агресивній візуальності, спрощеному образі ворога чи штучному оптимізмі. Доцільним є попередження глядача про можливі тригерні сцени, баланс між епізодами напруги та відновлення, уважне використання світлових і звукових ефектів, уникнення сенсаційного відтворення насильства, а також створення фіналу, що не скасовує травму, проте відкриває простір для символічного відновлення. У цьому контексті для українського глядача мюзикл у період війни може виконувати функцію культурної стійкості. Під культурною стійкістю розуміється здатність спільноти зберігати й оновлювати мову, пам'ять, цінності, художні практики та форми взаємодії навіть у ситуації руйнування звичного соціального порядку. Отже, мюзикл підтримує не лише емоційний стан окремого глядача, а й колективну пам'ять, мовну присутність, гумор, ритм спільного життя та відчуття історичної неперервності. Саме тому музично-театральне мистецтво в умовах війни може розглядатися як форма не терапевтичної, а культурно-комунікативної підтримки.

Висновки

У межах дослідження було розмежовано психологічний, психоемоційний, психосоціальний і психофізичний види впливу мюзиклу. Психофізичний вплив визначено як комплексну дію музично-театральної форми на психічні процеси й

тілесні реакції глядача, що охоплює емоцію, увагу, дихання, ритмічну синхронізацію, м'язову напругу та переживання спільної присутності. Виявлено, що мюзикл впливає на глядача через чотири взаємопов'язані рівні: емоційний, тілесний, когнітивний і соціальний. Емоційний рівень пов'язаний із музикою, вокалом та афективною пам'яттю; тілесний – із ритмом, темпом, пластикою та ансамблевою синхронністю; когнітивний – із сюжетом, символами й історичною пам'яттю; соціальний – із колективним переглядом, спільною емоційною реакцією та відчуттям належності до культурної спільноти. Сформульовано теоретичне положення про чотирирівневу модель психофізичного впливу мюзиклу в умовах війни. Її відмінність від впливу драматичного театру полягає в тому, що мюзикл одночасно активізує слово, музику, ритм, голос, рух і візуальну дію. Завдяки цьому він здатен не лише репрезентувати кризовий досвід, а й трансформувати його в емоційно, тілесно та колективно переживану художню форму. Обмеження дослідження полягає в його теоретико-аналітичному характері та відсутності власного емпіричного опитування аудиторії. Перспективи подальших досліджень пов'язані з аналізом рецепції українських мюзиклів воєнного періоду, контент-аналізом репертуару 2022–2026 років, а також емпіричним вивченням реакцій глядачів на музично-театральні постановки в умовах тривалого воєнного стресу.

Список використаних джерел

1. Koelsch S. Brain correlates of music-evoked emotions. *Nature Reviews Neuroscience*. 2014. Vol. 15, No. 3. P. 170–180. DOI: <https://doi.org/10.1038/nrn3666>
2. Taylor M., Symonds D. *Studying Musical Theatre: Theory and Practice*. London: Palgrave Macmillan, 2014. 224 p. URL: <https://www.bloomsbury.com/uk/studying-musical-theatre-9781137270962/> (date of access: 02.05.2026).
3. Fancourt D., Finn S. What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, 2019. 133 p. URL: <https://iris.who.int/handle/10665/329834> (date of access: 02.05.2026).
4. World Health Organization. *Strengthening National Capacity for Mental Health and Psychosocial Support During the War: WHO Support to Ukraine in 2022*. Geneva: WHO, 2023. URL: <https://www.who.int/publications/m/item/strengthening-national-capacity-for-mental-health-and-psychosocial-support-during-the-war--who-support-to-ukraine-in-2022> (date of access: 02.05.2026).
5. Бенюк Б.-Г. Український театр в часі війни: публіцистичний та науковий дискурс. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2024. № 4. С. 451–457. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.4.2024.322930>
6. Цисельська О. Український театр в умовах російсько-української війни: історіографія питання. *Питання культурології*. 2025. № 46. С. 126–137. DOI: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.46.2025.348534>
7. Долманжи К. Реп-мюзикл «Ти [Романтика]»: новий синопсис Розстріляного Відродження. *Kyiv Post*. 2024. 24 квіт. URL: <https://www.kyivpost.com/uk/post/31598> (дата звернення: 02.05.2026).